

Przeciwdziałanie marginalizacji społecznej młodzieży na przykładzie lokalnych inicjatyw realizowanych w Nowym Sączu¹

Procesy marginalizacji społecznej uznawanej za – podaję za Andrzejem Radziewiczem-Winnickim – „złożony i wieloaspektowy proces powstawania marginalnych grup społecznych, a także wchodzenia poszczególnych jednostek i grup na peryferyjny margines społeczny”², są zjawiskami obecnymi w każdej epoce historycznej. Jak zauważa jednak Lech Witkowski, choć marginalizacja jest procesem zauważalnym w każdej epoce historycznej, współcześnie jednak jej „fenomen [...] staje się zasadniczo nowy, na nowo dynamiczny i wielowymiarowy, ma nową siłę i zakres, a przy tym jest pełen przewrotności i przeciwstawnego ukierunkowania, jawi się też często jako wewnętrznie sprzeczny i niemal powszechny”³. Ta powszechność wynikać może z faktu dostrzeżenia ogromu dziedzin, do których wielu członków społeczeństwa ma mocno lub całkowicie ograniczony dostęp. Problemy wykluczenia ze struktur dotyczą bowiem takich aspektów funkcjonowania społecznego jak kulturowe zakorzenienie, partycypacja i dostęp do ważnych dóbr i zasobów społecznych⁴. Ich istotnym skutkiem staje się więc zanik więzi społecznej scalającej jednostkę ze społeczeństwem i wklajającej ją w sieć skomplikowanych powiązań opierających się na zasadach społecznej wzajemności i solidarności⁵.

Jednak coraz więcej grup uznać można za w pewien sposób odsunięte od możliwości uczestnictwa w wielu społecznych procesach i korzystania ze społecznych

¹ Artykuł ten stanowi rozwinięcie treści zawartych w opracowaniu zatytułowanym *Programy przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu młodzieży na przykładzie inicjatyw realizowanych w ramach „Akademii Projektów”* w Nowym Sączu, przygotowanego na konferencję *Ubóstwo i wykluczenie. Wymiar ekonomiczny, społeczny i polityczny*, która odbyła się w dniach 14–15 października 2010 roku, w ramach II Konferencji Doktorantów Collegium Ekonomiczno-Społecznego Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie.

² A. Radziewicz-Winnicki, *Społeczeństwo w trakcie zmiany. Rozważania z zakresu pedagogiki społecznej i socjologii transformacji*, Gdańsk 2005, s. 59.

³ L. Witkowski, *O paradoksach marginalizacji. Dwadzieścia dwa przejawy zmiany statusu marginesu w społeczeństwie i w naukach społecznych* [w:] K. Marzec-Holka (red.), *Marginalizacja w problematyce pedagogiki społecznej i praktyce pracy socjalnej*, Bydgoszcz 2005, s. 18.

⁴ http://www.księgarniaeuropa.pl/modules.php?name=Sklep&plik=lista&nazwa=opis&nr_katal=838916311X&hthost=1&store_id=2 (dostęp: 10.09.2010).

⁵ D. Lepianka, *Czym jest wykluczenie społeczne? Wprowadzenie do europejskich debat na temat ekskluzji*, „Kultura i Społeczeństwo” 2002, R. XLVI, nr 4, s. 3.

zasobów. Bez wątpienia marginalizacja dotyka szczególnie tych, którzy z uwagi na pewne biologiczne czy społeczne cechy, niedostatki środowiska pierwotnej i wtórnej socjalizacji bądź znajdowanie się w okresie „rozwojowej wrażliwości” stają się na nią wyjątkowo podatni. Do tego typu grup zaliczyć można młodzież, która z punktu widzenia badaczy nauk społecznych, a także Narodowej Strategii Integracji Społecznej może stawać się obecnie zagrożona wykluczeniem⁶. Wspieraniem takich grup zajmuje się w Polsce sieć lokalnie rozwijanych programów polityki społecznej – ich rolą jest walka o możliwe zmniejszenie ryzyka wykluczenia społecznego młodych ludzi. W związku z tym faktem w niniejszym opracowaniu poddam analizie interesujące inicjatywy rozwijane w Małopolsce (a konkretnie: w Nowym Sączu), przeciwdziałające marginalizacji społecznej adolescentów – „Rozwiń skrzydła po sądecku” oraz Sądecki Klub Młodzieży Aktywnej (nazywany nośnie SQMA)⁷.

Młodzież stanowi szczególnie niejednorodną grupę – ze względu na posiadany kapitał i zasoby różnego typu podzielić ją można, zdaniem Krystyny Szafraniec, na: „pogrążającą się w apatii” większość i aktywną, społecznie partycypującą mniejszość⁸. W związku zatem z zachodzącymi nieubłagalnie procesami selekcji społecznej szeregi młodych osób zasilają zarówno grupy społecznie „upośledzonych”, jak i „zwycięzonych”. „Wyposażeni” to przyszła elita, która kształtuje się przede wszystkim w wykształconych i dobrze sytuowanych rodzinach klasy średniej dużych miast. Kształtowaniu u nich dużych możliwości przystosowawczych sprzyjają także kontakty rówieśnicze oraz korzystanie z różnego rodzaju ofert edukacyjno-kulturalnych. „Upośledzeni”⁹ z kolei odznaczają się niższym wykształceniem, gorszym funkcjonowaniem w życiu społecznym, małymi możliwościami awansu społeczno-zawodowego, niewielką szansą wyrwania się z kręgu niedostatku, częstym doświadczaniem porażek życiowych oraz preferowaniem postawy roszczeniowej wobec państwa¹⁰. Jak zauważa Szafraniec, proces wchodzenia polskiej młodzieży

⁶ Jako egzemplifikację tego faktu wspomnieć należy chociażby analizy dotyczące dziedziczenia statusów społecznych dotkniętych marginalizacją rodziców dzieci ulicy czy opisywane na przykład przez Elżbietę Tarkowską zjawisko juvenilizacji biedy.

⁷ Opisany tu program jest jednym z rezultatów rozwoju Strategii Rozwoju Województwa Małopolskiego na lata 2007–2013. Zakłada ona dołożenie starań do wzrostu wewnątrzregionalnej solidarności i wzmocnienie integracji społecznej osób najbardziej narażonych na wykluczenie (w tym dzieci i młodzieży ze środowisk zagrożonych), a także przeciwdziałanie międzypokoleniowej transmisji biedy przez m.in. wspieranie programów pomocy dzieciom i młodzieży. Kolejnymi celami są: reintegracja społeczna środowisk zagrożonych, promocja inicjatyw i podmiotów ekonomii społecznej, wspieranie inicjatyw organizacji pozarządowych w budowie społeczeństwa obywatelskiego, realizowanie oraz finansowanie aktywnych sposobów spędzania wolnego czasu dla dzieci i ich rodzin, a także obniżenie kosztów dostępu do kultury, wspieranie aktywnych form spędzania wolnego czasu, również poprzez rozbudowę odpowiedniej infrastruktury. Za: <http://www.malopolskie.pl/PolitykaSpoleczna/Informacje/> (dostęp: 01.09.2010).

⁸ K. Szafraniec, *Polska młodzież: między apatią, partycypacją, a buntem* [w:] A. Kojder, *Jedna Polska? Dawne i nowe zróżnicowania społeczne*, Kraków 2007, s. 233.

⁹ Wśród grup adolescentów szczególnie zagrożonych marginalizacją wymienić należy młodych ludzi pochodzących z rodzin wielodzietnych, młodzież wychowywaną w rodzinach z problemem alkoholowym, wychowanków domów dziecka, eurosieroty, małoletnie matki, nieletnich popełniających czyny karalne, zagrożoną alkoholizmem młodzież wiejską czy też zagrożoną uzależnieniami młodzież miejską, zob. I. Niewiadomska, „Wyposażeni” i „upośledzeni”, za: <http://www.naszdziennik.pl/index.php?dat=20101007&typ=my&id=my11.txt> (dostęp: 02.09.2010).

¹⁰ *Ibidem*.

w dorosłość skrywa zatem wiele społecznych problemów i napięć¹¹. Ze względu na te aspekty młodzieńczej egzystencji okres adolescencji uznaje się u wielu młodych ludzi nie tylko za obfitujący w niepowtarzalne szanse, ale i różnorodne zagrożenia rozwojowe, których konsekwencją może stać się wykluczenie społeczne. W związku z tym młodzi ludzie – uznawani za twórców istotnego społecznie fragmentu kultury i siłę witalną każdego społeczeństwa – stają się obecnie, jak już wspomniano, istotnymi adresatami programów, których celem jest zapobieganie ekskluzji społecznej.

W niniejszej pracy przyjrzymy się lokalnym inicjatywom (realizowanym przy wsparciu finansowym z Unii Europejskiej) mającym na celu zmniejszanie problemu marginalizacji społecznej młodzieży w Nowym Sączu (byłym mieście wojewódzkim Małopolski, liczącym blisko 85 tys. mieszkańców)¹². W niniejszym opracowaniu skupię się szczególnie na zarysowaniu założeń funkcjonowania dwóch z nich: Sądeckiego Klubu Aktywności Młodzieżowej oraz projektu „Rozwiń skrzydła po sądecku”. Były one, i nadal są, realizowane w ramach zainicjowanego w 2008 roku konceptu Akademii Projektów (jej głównym celem stało się pozyskiwanie pozabudżetowych środków finansowych na realizację różnego rodzaju przedsięwzięć projektowych z zakresu polityki społecznej¹³). Powołanie do życia Akademii Projektów służyć ma uruchomieniu efektywnej współpracy jednostek publicznych, organizacji pozarządowych i innych instytucji działających w sferze polityki społecznej¹⁴.

Pierwszym opisywanym tu projektem dla młodych zagrożonych marginalizacją stał się realizowany od stycznia do jesieni 2010 roku program „Rozwiń skrzydła po sądecku”. Wprowadzony był on przez Miasto Nowy Sącz dzięki środkom finansowym pozyskanym w ramach Poddziałania 7.2.1 Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki 2007–2013 – Aktywizacja zawodowa i społeczna osób zagrożonych wykluczeniem społecznym¹⁵. Całkowita kwota pieniędzy pozyskana przez Miasto Nowy Sącz na realizację projektu wyniosła 769 933 zł. Dzięki tym funduszom zrealizowano ponad tysiąc godzin warsztatów i zajęć dla młodzieży, zakupiono specjalistyczny sprzęt fotograficzny, wyposażono dwie pracownie komputerowe oraz siłownię udostępnioną młodzieży podczas całego okresu trwania projektu. Przewidziano także poczęstunki dla uczestników, bilety dojazdu do różnych miejsc, a także materiały dydaktyczne i atrakcyjne nagrody dla wyróżniających się pozytywnymi działaniami osób¹⁶.

W funkcjonowanie tego projektu zaangażowanych było ponad 50 nowosądeczan w przedziale wiekowym 15–19 lat (24 chłopców i 24 dziewczęta) wraz z ich rodzicami i chętnymi dorosłymi (15 osób). Zgromadzona wokół tej inicjatywy młodzież miała, zgodnie z założeniami projektu, możliwość rozwijania tkwiącego w nich potencjału

¹¹ K. Szafraniec, *Polska młodzież...*, s. 213–214.

¹² Informacje zaczerpnięte ze stron: <http://www.nowysacz.pl/> (dostęp: 31.05.2010), http://www.nowysacz.pl/nasze_miasto (30.05.2010), http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbr/gus/PUBL_L_ludnosc_stan_struktura_30_06_2009.pdf (dostęp: 31.05.2010), http://nowysacz.pl/?p=4&p2=50&p3=64&main=inc-sklad_rm (dostęp: 31.05.2010).

¹³ <http://www.nowysacz.pl/komunikaty-biura-prasowego/5759> (dostęp: 31.05.2010).

¹⁴ <http://www.malopolskie.pl/PolitykaSpoleczna/Informacje/> (dostęp: 01.09.2010).

¹⁵ <http://www.mlodysacz.pl/2010/03/rozwin-skrzydla-po-sadecku/> (dostęp: 28.08.2011).

¹⁶ <http://sadecczanin.info/aktualnosci-kultura/art/24790> (dostęp: 28.08.2011).

przez cały 2010 rok, dzięki udziałowi w wielu ciekawych inicjatywach. Składały się nań między innymi: 3 wyjazdy integracyjne połączone z realizacją koordynowanego przez specjalistów treningu umiejętności społecznych i interpersonalnych, trzymiesięczne płatne staże zawodowe odbywane w Urzędzie Miasta i Zespole Świetlic Środowiskowych w Nowym Sączu, warsztaty Akademii Wolontariatu Akademii Fizycznej, a także teoretyczne i praktyczne zajęcia uczące technik fotografowania i wideofilmowania, warsztaty informatyczne i dziennikarskie, spotkania z doradcą zawodowym oraz różnorodne zajęcia rozwijające sprawność fizyczną i koordynację ruchową, takie jak aerobik oraz uczące zasad fair play zajęcia sportowe z dziedziny sztuk walki¹⁷. W trakcie trwania projektu wspólnymi siłami nakręcono film dokumentalny, powstała również strona internetowa, której autorami była młodzież uczestnicząca w „Rozwiń skrzydła po sądecku”; wydano także biuletyn i kalendarz oraz zorganizowano wystawę fotograficzną prac młodych uczestników zaangażowanych w tę inicjatywę¹⁸.

Powodzenie i zainteresowanie tym projektem dało podstawy do realizacji kolejnego pomysłu adresowanego do nowosądeckich adolescentów. Jest on rozwijany od lata 2010 roku w ramach SQMY. Działa ona na podstawie Ustawy o pomocy społecznej, a powstała w szczególności dla młodych ludzi w wieku gimnazjalnym i licealnym (a więc znajdujących się między 15. a 19. rokiem życia) objętych usługami sądeckiego MOPS-u. SQMA organizowana i koordynowana jest przez Zespół Świetlic Środowiskowych w Nowym Sączu (znajdujący się przy ul. H. Kołłątaja 13). Siedziba Klubu mieści się w Nowym Sączu przy ul. Nawojowskiej 3. Sądecki Klub Młodzieży Aktywnej działa w ramach projektu systemowego „Twoja AKTYWNOŚĆ szansą na sukces!” w części realizowanej przez organizatora i współfinansowanej przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki (Działanie 7.1 – Rozwój i upowszechnienie aktywnej integracji, Poddziałanie 7.1.1 – Rozwój i upowszechnienie aktywnej integracji przez ośrodki pomocy społecznej).

Klub czynny jest dla uczestników codziennie od poniedziałku do piątku w godzinach od 12.00 do 18.00¹⁹, jednak również poza tym czasem proponuje młodym ludziom pożyteczne sposoby zagospodarowania wolnego czasu. Oferuje młodzieży, i nie tylko jej (do Klubu może bowiem zapisać się 20 dziewcząt, 20 chłopców i 15 rodziców, a także inni zainteresowani, w zależności od potrzeb²⁰), nieodpłatne zajęcia

¹⁷ „Rozwiń skrzydła po sądecku” realizowany jest ze środków finansowych, które pozyskano z Operacyjnego Kapitał Ludzki 2007–2013 – Priorytet VII Promocja integracji społecznej. Całkowita wartość projektu wynosi 769 933,00 PLN. Za: http://www.rdn.pl/info_nsacz/index.php?rdn=rdn_inn2010031867 (dostęp: 20.08.2011).

¹⁸ <http://sadeczanin.info/aktualnosci-kultura/art/24790> (dostęp: 28.08.2011).

¹⁹ <http://www.sqma.nowysacz.pl/> (dostęp: 28.08.2011).

²⁰ Uczestnikami Klubu mogą zostać osoby z następujących grup: młodzież w wieku 15–19 lat, nieaktywna zawodowo, korzystająca z pomocy społecznej, zagrożona wykluczeniem społecznym, mieszkająca na terenie Miasta Nowego Sącza – 40 osób; oraz rodzice/opiekunowie prawni wymienionej grupy młodzieży, zagrożeni wykluczeniem społecznym, korzystający z pomocy społecznej, nieaktywni zawodowo, bezrobotni lub zatrudnieni, mieszkający na terenie Miasta Nowego Sącza – 15 osób. W zajęciach Klubu może uczestniczyć także „otoczenie – rozumiane jako osoby mieszkające we wspólnym gospodarstwie domowym oraz osoby zamieszkujące w środowisku osób wykluczonych społecznie”, w miarę wolnych miejsc, za zgodą kierownika/kierowniczki Klubu, por. <http://www.sqma.nowysacz.pl/Regulamin%20organizacyjny.pdf> (dostęp: 28.08.2011).

obejmujące różnorodne pola zainteresowań²¹. Jest tu miejsce i na rozrywkę (wspólne wyjazdy integracyjne i wycieczki, a także zajęcia z dziedzin takich jak na przykład: modelarstwo, fotografia, szachy, taniec towarzyski; oferuje też, między innymi: warsztaty bębniarskie, streetball czy bilard) i na działania uznawane za stricte społeczne – zwłaszcza wolontariat. Działalność Klubu zakłada elastyczny dobór zajęć dostosowanych do potrzeb uczestników (ich początkowy wybór związany był zresztą z najczęściej padającymi w badaniach ankietowych sądeckiej młodzieży odpowiedziami na pytanie o najbardziej pożądane sposoby spędzania wolnego czasu).

Swego rodzaju misją SQMY było nie tylko stworzenie miejsca, w którym młodzież będzie mogła rozwijać swoje zainteresowania, pasje, podejmować różne aktywności oraz realizować niebanalne pomysły, ale i przygotowanie do pełnienia roli liderów młodzieżowych. Temu mają służyć działania wzmacniające integrację społeczności lokalnej: turnieje, festyny, konkursy, zawody, w których właśnie ci młodzi ludzie, być może pierwszy raz w życiu, przyjmują rolę współorganizatorów²². W realizacji tych działań pomaga szczególnie współpraca nawiązana między innymi z organami administracji pozarządowej: strażą miejską, policją, pracownikami socjalnymi oraz organizacjami pozarządowymi²³.

Dla znajdujących się w trudnym czasie poszukiwania swojego miejsca na rynku pracy młodych ludzi zajęcia w klubie mają stać się swoistą podstawą do realizacji twórczych ról zawodowych (w czym pomóc powinny zajęcia z doradztwa pracy i proponowane w ramach projektu staże zawodowe). W celu pomocy w rozwiązywaniu różnorodnych problemów młodych ludzi, w Klubie są zatrudnieni specjaliści tacy jak: radca prawny, *streetworker*, socjoterapeuta, a pomóc rozwijać pasje mają grafik i plastyk. Zakłada się też pomoc innych instruktorów – w zależności od zapotrzebowania młodych uczestników²⁴. Jak już wspomniano, ważnym aspektem działania Klubu jest założenie, że młodzi ludzie mają prawo, a nawet obowiązek współdecydować o ofercie programowej i o realizowanych zajęciach²⁵.

Otwartość projektu związana jest również z tym, że jego oferta jest skierowana nie tylko do młodzieży, która była rekrutowana, ale także ich zainteresowanych kolegów, włączanych w razie potrzeby w tryb klubowego działania²⁶. Zakładając, że do klubu mogą też należeć rodzice oraz opiekunowie prawni młodzieży uczestniczącej w projekcie, i dla nich przewiduje się szereg ciekawych zajęć i konsultacji ze specjalistami, w zależności od ich wymagań i konkretnego zapotrzebowania²⁷. Grupa rodziców/opie-

²¹ I. Kamińska, *Nowy Sącz: SQMA – mnóstwo fajnych rzeczy zupełnie za darmo*, „Gazeta Krakowska” 2010 z dnia 13 czerwca.

²² <http://www.mlodysacz.pl/2010/05/sadecki-klub-mlodziezy-aktywnej/#more-1312> (dostęp: 28.08.2011).

²³ <http://www.sqma.nowysacz.pl/> (dostęp: 28.08.2011).

²⁴ <http://www.mlodysacz.pl/2010/05/sadecki-klub-mlodziezy-aktywnej/#more-1312> (dostęp: 28.08.2011).

²⁵ *Ibidem*.

²⁶ *Powstaje SQMA, czyli Sądecki Klub Młodzieży Aktywnej*, za: <http://www.sadeczanin.info/aktualnosci/3712> (dostęp: 28.08.2011).

²⁷ <http://www.sqma.nowysacz.pl/> (dostęp: 28.08.2011).

kunów została objęta programami takimi jak elementy projektu „Szkoła dla rodziców” i aktywnościami odpowiadającymi ich zainteresowaniom (kino, teatr, basen, wspólne wycieczki i grillowanie). Dla nich stworzono też między innymi kąci biblioteczny, kino, basen, strzelnicę, powołano do życia także grupy dyskusyjne oraz umożliwiono skorzystanie z porad radcy prawnego.

Opisując szczegółowo działania SQMY, warto przyjrzeć się działaniom rozwijanym w jego obrębie. W związku z tym należy zauważyć, że w 2011 roku w ramach Klubu realizowane były następujące aktywności:

- trening kompetencji (socjoterapeuta/socjoterapeutka) – 10 godzin x 2 grupy (co najmniej 40% udział uczestników), 20 godzin konsultacji;
- *streetworking* – 96 godzin (4 osoby na miesiąc);
- zajęcia specjalistyczne – 20 godzin x 2 grupy (50% udziału uczestników);
- zajęcia z instruktorami różnych specjalności – 20 godzin x 2 grupy (50% udziału uczestników);
- samoobrona, aerobik – 36 godzin (50% udziału uczestników);
- taniec nowoczesny – 48 godzin (50% udziału uczestników);
- klub szachowy – 40 godzin (20% udziału uczestników);
- modelarnia – 40 godzin (20% udziału uczestników);
- wyjazdy integracyjne – 2 wyjazdy (70% udziału uczestników);
- wyjazdy wakacyjne – 1 wyjazd (80% udziału uczestników);
- działania inspirujące mieszkańców – 4 imprezy (60% udziału uczestników);
- punkt informacyjny porad obywatelskich prawnika dla rodziców/opiekunów prawnych – 20 godzin (50% udziału grupy rodziców/opiekunów prawnych);
- grupa samopomocy rodziców – 22 godziny (50% udziału grupy rodziców/opiekunów prawnych)
- trening kompetencji – 20 godzin (40% udziału grupy uczestników);
- zajęcia grupowe i indywidualne konsultacje ze specjalistami – 20 godzin²⁸.

Praca grup w Klubie jest dokumentowana w formie list obecności i przygotowywanych sprawozdań; wyniki działalności SQMY są także na bieżąco uzupełniane i prezentowane na stronie internetowej. W ramach ewaluacji zajęć stosuje się, oprócz rozmów z uczestnikami, także, bardziej ustrukturalizowane w swej formie, ankiety, pozwalające na kontrolowanie stopnia zadowolenia nastolatków z proponowanych zajęć²⁹.

Jak łatwo zauważyć po tym krótkim opisie, naczelnym celem wymienianych programów jest kształtowanie w młodzieży różnorodnych kompetencji społecznych, których filarem, w obu tych projektach, jest aktywność dająca możliwość rozwinięcia skrzydeł. Ta właściwość jest zarówno warunkiem rozwoju człowieka, jak i prawidłowej regulacji jego stosunków z otoczeniem. Trzeba jednak pamiętać, że cechę tę jednostki mogą wywoływać i ukierunkowywać zarówno przez zadania formułowane przez nie same, ale też i przez te stawiane przez otoczenie. Ważnym warunkiem jest jednak, by jednostka uznała te działania za swoje – pozwalające zaspokajać jej

²⁸ <http://www.sqma.nowysacz.pl/> (dostęp: 28.08.2011).

²⁹ *Ibidem*.

określone potrzeby³⁰. Ukazywana z kolei jako filar projektów i promowana w nich na różne sposoby twórcza działalność to oczywisty klucz do zdobycia innych celów i umiejętności życiowych. Postawa twórcza, jako dyspozycja do tworzenia, istnieje w stanie potencjalnym u wszystkich ludzi, będąc jednak uzależniona od środowiska społeczno-kulturalnego, prawidłowo rozwija się dopiero w sprzyjających warunkach³¹. Takie właśnie w założeniu „twórcze środowiska” były i ciągle są tworzone w ramach omawianych projektów. Ważnym atutem tych programów jest więc także położenie nacisku na młodzieżową aktywność i rozwijanie skrzydeł w atrakcyjny i społecznie aprobowany sposób. Jest to szczególnie istotne dla spełniania funkcji pozytywnego spędzania czasu i walki z nudą, ale i nauki użytecznych umiejętności, które mogą stać się początkiem pasji albo drogi zawodowej młodych ludzi (w czym pomóc mogą zajęcia z doradztwa zawodowego i projekty staży dla znajdującej się u progu dorosłego życia młodzieży).

W kontekście zadań edukacji środowiskowej istotne będzie też zwrócenie bacznej uwagi na kilka elementów tych programów. Są nimi z pewnością: więziotwórczy aspekt proponowanych w nich działań społecznych, i co szczególnie ważne – promowanie inicjatyw takich jak wolontariat. Ten ostatni ukazuje użyteczność młodych dla otoczenia społecznego, w którym są zakotwiczeni i daje przykłady kreatywnego wykorzystywania atutów młodości dla samorozwoju i dobra społecznego. Inną istotną cechą jest połączenie świadczeń przygotowywanych dla młodych ludzi i ich rodziców, co skutkuje podjętą i – jak się wydaje – udaną próbą wzmocnienia więzi międzypokoleniowych. Ograniczona liczba osób objętych opisanymi programami staje się z kolei czynnikiem ułatwiającym obserwowalność powodzenia wymienionych projektów i poprawia możliwości koordynacji działań.

Istotne wydaje się tu jednak – już u samych podstaw – skierowanie uwagi na realnie zagrożoną marginalizacją społeczną w Nowym Sączu grupę młodzieży. Waga podjętych oddziaływań rośnie także ze względu na fakt, że analiza oferty, jaką proponowano do tej pory adolescentom żyjącym w tym mieście, w działających na terenie miasta świetlicach środowiskowych, ukazała brak ciekawych propozycji dla starszych nastolatków³². Młodzież, której poświęcone zostały wymienione programy zapobiegające wykluczeniu, zaczęła tym samym być dzięki nim traktowana jako grupa mająca realne szanse wyboru i uczestniczenia w autentycznie angażujące ją działania. Wiąże się to z kształtowaniem w nich poczucia, że wiele w ich życiu zależy od wykorzystania przez nich samych zasobów własnych i tych tkwiących w środowisku. Dlatego właśnie programy stawiające na rozwijanie w młodzieży wiedzy, aktywności, kreatywności i twórczości mogą nieść z sobą tak wielką wartość. Zyskać dzięki nim może, rzecz jasna, nie tylko sama młodzież, ale i społeczność lokalna – w związku z kwestią wza-

³⁰ R. Podkańska, *Twórcza aktywność uczniów jako stymulator wielostronnego rozwoju*, za: <http://www publikacje.edu.pl/publikacje.php?nr=1362> (dostęp: 28.08.2011).

³¹ *Ibidem*, s. 4–5.

³² Projekt „Rozwinię skrzydła po sądecku” był jednym z ponad stu podobnych programów, których autorzy ubiegali się o unijne dofinansowanie w Małopolsce. Dotacje otrzymało tylko 16 z nich, a sądecki projekt zajął na liście rankingowej 10. Miejsce, por. <http://www.gazetakrakowska.pl/aktualnosci/227304,nowy-sacz-skorzystaj-z-okazji-i-rozwin-skrzydla,id,t.html> (dostęp: 28.08.2011).

jemnie kształtowanych przepływów i rosnących pozytywnych powiązań między tymi środowiskami i grupami. A wszystko po to, by nie tworzyć czynników wpływających na formowanie się pokolenia ludzi zagubionych czy nawet generacji ryzyka, a także postępującej niepewności losu i bezradności, rozpoczynającej się wcześniej niż na poziomie gimnazjalnym czy licealnym.

Choć nasilająca się anonimowość życia, znajdująca swoje odwzorowanie między innymi w obserwowanej, a pogłębiającej się obojętności na sprawy społeczne i dobro wspólne, nie stanowi najlepszej wróżby dla przyszłości świata, to towarzyszące dorastającym w Polsce widmo bezrobocia, bezradności, moralnego i społecznego osamotnienia³³ nie powinno i nie może być uznawane za całkowicie „naturalne otoczenie” dorastania młodych ludzi. Tworząc alternatywy dla owych negatywnych aspektów życia współczesnej młodzieży, trzeba, wzorem promowanych tu programów, wzmocnić i wykorzystać naturalnie tkwiące w młodych ludziach zasoby: ciekawość świata, siłę i potencjał fizyczno-zdrowotny, chęci wypróbowania się w różnych rolach, a także dostrzec kapitał, ukryty wcale nie tak przecież głęboko, w poszczególnych elementach środowiska lokalnego. Więcej wartościowych więzi w środowisku życia tworzy bowiem sieci i powiązania, które w najmniej sprzyjających warunkach potrafią pomóc młodej jednostce znajdującą się w kryzysie.

³³ *Ibidem*, s. 209.